

УДК 908 (477-25) “18”

Кохан Олена Олегівна
наукова співробітниця
відділу історії України ХХ ст.,
Національний музей історії України
(Київ, Україна)
sonceolena@gmail.com

Olena O. Kokhan
Research Fellow,
Department of the History of Ukraine of the 20th century,
The National Museum of the History of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)
sonceolena@gmail.com

**ТЕАТРАЛЬНЕ ТА МУЗИЧНЕ ЖИТТЯ МІСТ УКРАЇНИ У 1923 Р., 1933 І 1934 РР.
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЖУРНАЛУ “ЧЕРВОНИЙ ШЛЯХ” З КОЛЕКЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ
ІСТОРІЇ УКРАЇНИ)**

**THEATRICAL AND MUSICAL LIFE OF UKRAINIAN CITIES IN 1923, 1933 AND 1934 (BASED ON THE
MAGAZINE “CHERVONYI SHLIAKH” FROM THE COLLECTION OF
THE NATIONAL MUSEUM OF THE HISTORY OF UKRAINE)**

Анотація

Метою статті є огляд коротких новин, заміток та оголошень випуску журналу “Червоний шлях” за листопад 1923 р., двох номерів 1933 р. І одного номеру 1934 р., які є джерелом інформації про соціальне, економічне та культурне життя всієї України та висвітлюють культурне життя окремих міст. Зважаючи на те, що у 1920-х рр. в Україні з’явилося багато культурних товариств та організацій, важливим є звернення саме до новин про ці товариства, опубліковані у “Червоному шляху”, що є джерелом вивчення їхньої діяльності, а також порівняння з культурними процесами початку 1930-х рр.

Ключові слова: журнал “Червоний шлях”, музичне Товариство імені Миколи Леонтовича, Театр “Березиль”, Театр імені Івана Франка, Театр імені Тараса Шевченка.

Abstract

The article aims to review the short news, notes and announcements of one of the issues of the magazine “Chervonyi Shliakh”, published in November 1923, two issues of 1933 and one issue of the journal, that was published in 1934. These news, notes and announcements tell us about cultural life in Kyiv and Kharkiv in 1923. In the 1920s the magazine became the source of information about social, economical and cultural life of the people not just in Ukrainian cities and towns, but also abroad. Besides, a lot of Ukrainian poets and writers contributed to it. In the early 1920s in Ukraine appeared many cultural organizations and communities. Consequently, on the pages of the magazine there are also a lot of news about their activities. And also there is the comparison with the cultural processes, which took place in the early 1930-s.

Key words: magazine “Chervonyi shliakh”, Mykola Leontovych Musical Community, theatre “Berezil”, Ivan Franko Theatre, Taras Shevchenko Theatre.

1920-ті роки стали важливими етапом у розвитку української культури: літератури, музики, театру, діяльності музеїв. Важливу роль у висвітленні культурного життя того часу відіграли часописи¹, зокрема, щомісячний журнал “Червоний шлях”. Виходив журнал за підтримки Державного видавництва України в Харкові. На його сторінках, у 1923–1936 рр. висвітлювалися актуальні новини економічного та культурного життя України. У цьому часописі публікували свої твори представники багатьох літературних течій (неокласики, футуристи, конструктивісти, представники народницько-реалістичного напрямку): М. Хвильовий, М. Івченко, Г. Косинка, О. Копиленко, П. Панч, А. Любченко, В. Сосюра, М. Рильський, П. Тичина та багато інших². Вже на початку 1930-х рр. різноманіття культурних та творчих процесів зникає і основна увага приділяється літературі, театру та кіно, як основним видам пропаганди.

У сучасній українській історичній науці журнал “Червоний шлях”, його історія і публікації вивчені недостатньо. Фактично, є лише дисертаційне дослідження Н. Лощинської: “Журнал “Червоний шлях” та літературний процес 20-30-х рр. в Україні” за 1999 р. Спираючись на публікації часопису, дослідниця описала розвиток літератури першої третини ХХ ст. Проте, культурні процеси, висвітлені на сторінках журналу, залишаються не дослідженими.

“Енциклопедія України” містить статті, у яких є коротка інформація, яка дає загальне уявлення про історію преси в Україні, у 1920-х рр. та про створення Державного видавництва та тогочасну публіцистику.

1 *Прокопчук І.* Роль мистецьких часописів 1920 – початку 1930-х років у поширенні модерністичних концепцій в Україні // Вісник Львівської національної академії мистецтв. – 2010. – Випуск 21. – С. 17.

2 *Роспона Т.* Шевченківський дискурс у журналі “Червоний шлях” // Волинь філологічна: текст і контекст. – 2014. – Випуск 18. – С. 148–149.

Дослідники І. Прокопчук, Т. Роспопа та А. Животко³ розглядали такі питання, як: створення Товариства імені Леонтовича, діяльність театрів “Березіль”, Імені Тараса Шевченка у Києві та Імені Івана Франка в Харкові, а також діяльність журналу “Червоний шлях”.

Основним завданням цієї статті є огляд культурних подій та заходів, повідомлення про які в листопаді 1923 р. були опубліковані в журналі “Червоний шлях”, і які є джерелом вивчення культурних процесів, що того року відбувалися в Україні.

Передумовами створення у 1923 р. журналу “Червоний шлях” стало заснування у травні 1919 р. в Києві Всеукраїнського видавництва при ВУЦВК. Пізніше, у травні 1921 р. видавництво перейменувало у Наркомат освіти УСРР, а у серпні 1922 р. – у Державне видавництво України, з центром у Харкові. Видавництво випускало художню, навчальну, суспільно-політичну та іншу літературу, а також регулювало видавничу діяльність різних установ⁴.

З початком українізації для української преси настав новий етап (1923–1931)⁵. З’явилося декілька українських газет і журналів, у роботі яких брали участь відомі літератори, науковці та журналісти.

1923 р. в Харкові вже існувала літературно-мистецька організація “Плуг”, яка “прагнула об’єднати розпорочених досі селянських письменників, що, ґрунтуючись на ідеї тісного союзу революційного селянства з пролетаріатом, ідуть разом з останнім до утворення нової соціалістичної культури й ширять думки серед селянських мас України без різниці національностей”⁶.

У фондовому зібранні Національного музею історії України (далі – НМІУ) зберігається випуск журналу за листопад 1923 р.⁷, головним редактором якого був О. Шумський, редакторами – П. Тичина, Г. Грицько, В. Блакитний, С. Пилипенко та М. Хвильовий.

В першій частині журналу було опубліковано поезію та прозу П. Филиповича, В. Сосюри, В. Мисика, Б. Антоненка-Давидовича.

Друга частина містить огляди поточної економічної, політичної та культурної ситуації в Україні та за кордоном. На початку другої частини знаходимо економічну хроніку “підсумків розвитку народного господарства ССРР в 1923 р.”. Зокрема, подаються відомості в цифрах за рубриками: зростання продуктів у промисловості, торговельні обороти державної промисловості, зовнішня торгівля, транспорт, фінанси, грошовий обіг. Окремо подаються дані про економічне життя в Україні у 1922–1923 рр.: озимий засів, зовнішній торг України, товарний ринок, хлібозаготівлі та вивіз зерна, грошовий обіг та кредит, робота транспорту, важка індустрія й фінанси⁸.

Також друга частина журналу висвітлює основні культурні, політичні події та новини у науковому житті Харкова, Києва, Сум, Полтави, Чернігова, Вінниці, деяких міст Східної України та невеликих міст і сіл Харківщини, Київщини, Полтавщини й Чернігівщини. Огляд новин Києва починається з повідомлення Ф. Ернста “Експедиції для студювання української старовини”. Автор подає детальний опис результатів наукових експедицій з дослідження пам’яток мистецтва й старовини до Канева, Переяслава та Ніжина, що відбулися влітку 1922 р. Окрім висвітлення культурних подій в Україні, в середині другої частини часопису окремо подаються новини про культурне й літературне життя в РСФРР, Франції, Німеччині, Естонії, Фінляндії, Америці й окремо подано події Львова⁹.

Наприкінці другої частини знаходиться розділ “Бібліографія”, що містить короткий опис наукових праць 1923 р. Серед них – огляд книги Д. Мануїльського “Германская Революция и СССР”, збірника І. Каманіна та О. Вітвицької “Водяні знаки на папері українських документів XVI і XVII вв. (1566–1651)”, праці професора Ю. В. Готьє “Развитие техники в первобытные времена” та деяких інших¹⁰.

Автори новин підписувалися ініціалами: С. Р., І. К., С. Да-ко, М. Щ. та подібними. Лише в розділі “Бібліографія” деякі автори написали свої прізвища. Зокрема, огляд книги Д. Мануїльського зробив Ф. Шаховицький, огляд “Нових матеріалів до історії української літератури. Збірки Національного Музею у Львові. Прикраси рукописів Галицької України XVI в.” зробив С. Таранушенко, огляд “Географії Української Соціалістичної Радянської Республіки” здійснив К. Дубняк, а книги професора Ю. В. Готьє – професор О. Федоровський.

Чимало уваги приділено діяльності Музичного товариства імені Миколи Леонтовича.

У приміщенні Київського музично-драматичного інституту імені Миколи Лисенка 1 лютого 1923 року відбулися збори діячів культури, на яких композитор К. Стеценко запровадив ініціативу щодо створення Музичного товариства імені Миколи Леонтовича. До складу товариства увійшли композитор П. Козицький, фольклористи К. Квітка і Д. Ревуцький, режисер Л. Курбас, актор І. Садовський, поети П. Тичина і В. Поліщук, диригенти Я. Степовий, М. Вериківський, Б. Лятошинський,

3 Прокопчук І. Роль мистецьких часописів... – С. 17; Роспопа Т. Шевченківський дискурс... – С. 148–149; Животко А. П. Історія української преси / Упорядник, автор історико-біографічного нарису та приміток М. С. Тимошик. – Київ: Наша культура і наука, 1999. – С. 277–278 (“Літературні пам’ятки України”).

4 Бондарчук П. М. Державне видавництво України // Енциклопедія історії України. – Т. 2: Г–Д / Редколегія: В. А. Смолій (голова) та інші. НАН України. Інститут історії України. – Київ: Наукова думка, 2004. – С. 350.

5 Баранник М. В., Голобуцький П. В. Історія преси в Україні // Енциклопедія історії України. – Т. 3: Е–Й / Редколегія: В. А. Смолій (голова) та інші. НАН України. Інститут історії України. – Київ: Наукова думка, 2005. – С. 621–622.

6 Цимбал Я. В. ПЛУГ // Енциклопедія історії України. – Т. 8: Па–Прик / Редколегія: В. А. Смолій (голова) та інші. НАН України. Інститут історії України. – Київ: Наукова думка, 2011. – С. 621–622.

7 Журнал “Червоний шлях” – громадсько-політичний і літературно-науковий місячник. № 8, листопад 1923 р., УСРР, м. Харків // Національний музей історії України. Фонди. ЛД–8525.

8 Там само. – С. 258–266.

9 Там само. – С. 266–310.

10 Там само. – С. 311–322.

Г. Верьовка та багато інших. Головою товариства став художник-символіст, поет і мистецтвознавець Ю. Михайлів¹¹.

“Червоний шлях” також повідомляв про концерти Музичного товариства імені Миколи Леонтовича для робітників транспорту харківського Управління Південних залізниць, для червоноармійців 68-го полку на честь річниці його створення в будівлі колишнього театру-цирку “Мусурі” та культурфонду “ЧОН” (“часть особого назначення”) і для учнів Школи червоних старшин на честь третьої річниці створення школи. Також було заплановане проведення “Вечору поезій П. Тичини в музиці” й вечора до роковин смерті М. Лисенка¹².

Влітку 1923 р. отримані Товариством імені Миколи Леонтовича субсидії від Раднаркому дали змогу з осені того року розширити свою діяльність. У вересні на загальних зборах був ухвалений план роботи на 1923–1924 академічний рік:

- а) продовження роботи над місячником музичної культури “Музика”;
- б) продовження в Києві публічних засідань Комісії з доповідями К. Квітки “Музично-етнографічні екскурсії”, А. Буцького “Сучасні форми музичного думання” та “Методи досліджування музичних явищ” і А. Альшванга “Музичне життя Москви”, що висвітлювали проблеми тогочасної музичної культури;
- в) продовження складання музичною комісією бібліографії історії української музичної культури та музичної термінології;
- г) продовження діяльності при Товаристві хорів імені Миколи Леонтовича та імені Кирила Стеценка в Києві, що склалися переважно з робітників та незаможних студентів вищих навчальних закладів;
- г) продовження діяльності при товаристві Вокального квартету імені Якова Степового;
- д) продовження проведення музично-етнографічних екскурсій, першу з яких у жовтні 1923 р. на Чернігівщині провів К. Квітка, зібравши до 120 пісень, що мали велику музично-археологічну цінність, другу екскурсію було заплановано на Слобожанщину;
- е) перетворення Музично-теоретичної бібліотеки імені Кирила Стеценка в Києві при товаристві на безкоштовну бібліотеку-читальню, яка б поповнювалася виданнями з-за кордону;
- є) діяльність дитячої музичної студії при товаристві було вирішено припинити за браком коштів¹³.

Окрім інформації про діяльність київського Товариства імені Миколи Леонтовича, випуск містив огляд інших культурних подій, що у 1923 р. відбувалися у Києві та Харкові. Зокрема, на сторінці 279 розміщена стаття про відзначення в Харкові тридцятих роковин смерті П. Чайковського. В приміщенні Державної опери було поставлено оперу П. Чайковського “Мазепа”, перед початком якої прозвучала остання частина Патетичної симфонії¹⁴.

На сторінці 288 є інформація про діяльність відділення київського Державного театру “Березіль”, керівником якого був режисер і педагог Ф. Лопатинський, та про виставу “Буревій” другої майстерні “Березоля”, що відбулася в приміщенні Театру імені Тараса Шевченка¹⁵.

Театр “Березіль” відіграв важливу роль в театральному житті Києва 1920-х рр. Він був створений на базі “Молодого театру”, який діяв з осені 1916 р. спочатку під назвою “Студія театральної молоді”, а з 1917 р. – “Молодий театр у Києві”. Його основоположниками були Лесь Курбас, Гнат Юра та інші відомі актори¹⁶.

У 1919 р. “Молодий театр” тимчасово припинив свою діяльність, а 30 березня 1922 р. у Києві було створене “Мистецьке об’єднання “Березіль”, яке очолив Лесь Курбас¹⁷.

Ще один київський український театр – імені Тараса Шевченка, було створено 19 листопада 1919 р., і, на відміну від театру “Березіль”, на його сцені ставили українські, російські та європейські п’єси¹⁸.

На сторінках 287–288 повідомлялося про гастролі Театру імені Тараса Шевченка у Катеринославі (нині – м. Дніпро), Білій Церкві, Полтаві, Ромнах та Лохвиці¹⁹. У 1923 р. в репертуарі театру були п’єси: “Коли народ визволяється” Я. Мамонтова та І. Карпенка-Карого “Сава Чалий”, “Скупий” Мольєра та оперета М. Кропивницького “Пошилися у дурні”. Ці п’єси актори грали в новій інтерпретації, розробленій колегіально²⁰.

При театрі, з ініціативи молоді, було створено “Майстерню сценічної техніки”, головним завданням якої стало вдосконалення театральної освіти. Очолювала майстерню обрана рада під назвою “Рама”, що видавала місцевий ілюстрований мистецько-критичний двотижневий журнал “Бум”²¹.

Важливе місце в тогочасному культурному житті посідав Харків. На сторінках 276–277 є короткі публікації про діяльність харківського Державного театру імені Івана Франка, у якому на початку 1920-х рр. було поставлено п’єси за творами таких авторів, як В. Винниченко, І. Тобілевич, К. Гольдони та багатьох інших. У 1923 р. актори Театру імені Івана Франка готували

11 Янковська О. В. Музичне товариство імені М. Леонтовича // Енциклопедія історії України. – Т. 7: Мі–О / Редколегія: В. А. Смолій (голова) та інші. НАН України, Інститут історії України. – Київ: Наукова думка, 2010. – С. 122–123.

12 Журнал “Червоний шлях” – громадсько-політичний... – С. 278.

13 Там само. – С. 288–290.

14 Там само. – С. 279.

15 Там само. – С. 288.

16 Бондарчук С. Український театр і українська драма. Театр “Березіль” // Сільський театр. – 1927. – № 6. – С. 27 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://elib.org.ua/mobile/#/object/6892> (дата звернення: 30.05.2020).

17 Там само. – С. 28.

18 Театр імені Шевченка: (“Шевченківці”) // Сільський театр. – 1926. – № 10. – С. 41–42 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://elib.nlu.org.ua/mobile/#/object/6887> (дата звернення: 23.08.2020).

19 Журнал “Червоний шлях” – громадсько-політичний... – С. 287–288.

20 Там само. – С. 287–288.

21 Там само. – С. 287–288.

нові п'єси, переважно з репертуару німецьких драматургів-експресіоністів²².

1923 р. у Харкові працювали Державний драматичний академічний театр, Держопера, Новий театр, Єврейський театр, Робітничий театр металістів, Краснозаводський театр, театральний “Гарт”, Робітничий сель-театр, “Терабмол” та Харківський пролеткульт, про діяльність яких також повідомляє журнал “Червоний шлях”²³. Зокрема, відомо, що актори Державного драматичного академічного театру ставили водевілі та мелодрами “Ростан”, “Трелка”, “Тайна Нельської башни” та “Обладание”. За словами “Червоного шляху”, ці вистави не були популярними серед публіки, незважаючи на талановиту гру акторів, а особливо тогочасної зірки — актора Віктора Петіпа²⁴.

Репертуар Держопери, за словами авторів часопису, не відрізнявся від дореволюційного. Зберігалися старі декорації та вбрання. Подібний за стилем виконання був і Новий театр, розрахований на певну аудиторію “дрібнобуржуазного міщанства і непманів”²⁵.

Водночас Єврейський театр був дуже популярним серед жителів Харкова. Звісно, автори “Червоного шляху” оцінювали гру акторів та постановки відповідно до змін, які мали відбуватися в мистецтві в контексті “досягнень революції”. Тож, на їхню думку, відсутність нового, сучасного, оригінального репертуару, а також переспівування старих драматургів було великим недоліком театру²⁶.

На відміну від вже згаданих театрів Харкова, які працювали ще до революційних подій 1917–1921 рр., на початку 1920-х рр. з'явилося кілька нових, сучасних, ідейно організованих. Серед них був Робітничий театр металістів, більшість артистів-виконавців якого були робітники. До таких нових “ідейних” театрів належав Краснозаводський театр, в репертуарі якого були актуальні на той час п'єси “Фуенте Овехуна”, “Шут на троне”, “Красный петух”, “Таланты и поклонники”, “Сестры соперницы”, “Золотое дело”, “Тайна Нельської башни”²⁷.

Театральний “Гарт” було створено рішенням зборів однойменної спілки письменників і складався з молодих акторів і робітників-аматорів. Інша спілка селянських письменників – “Плуг” організувала створення спеціального Робітничого сель-театру, пристосованого для клубів і сільбудів. До його складу увійшли С. Пилипенко, Остап Вишня, Д. Грудина, Кость Котко та інші члени спілки²⁸.

Театр “Терабмол” було засновано Харківським Губкомом КСМУ, як зразковий робітничий театр. Його основною ідеологією був марксизм, а основним завданням – створення виховної школи для робітничої молоді. Так само ідеологічним став і Харківський Пролеткульт, який відкрився виставою “Газ” (режисер Уразова) у річницю Жовтневої революції.²⁹

Як ми вже зазначали, на сторінках “Червоного шляху” згадано культурні події не лише найбільших міст – Києва та Харкова, але й менших міст містечок і сіл. Так, влітку 1923 р. в м. Валках на Харківщині Державний український хор імені Миколи Лисенка організував концерти у селах Сніжкові, Іванівцях, Коломаці, Люботині, Водолазі та деяких інших. А в Сумах зразковий Хор імені Миколи Леонтовича організував 30 вересня того самого року ювілейний вечір з нагоди першої річниці своєї діяльності. Влітку хор дав декілька концертів у містечках Сумської області. Незважаючи на такий короткий період своєї діяльності, хор мав у своєму репертуарі понад 100 п'єс. Керівником хору був П. Леонтієв, стараннями якого було створено кілька хорів у окрузі: в Білопільлі, Юнаківці, Лебедині та Степанівці. Ще в одному селі на Харківщині, у Гіївці, навесні 1922 р. було створено Селянський хор при клубі КСМУ. Керівником хору був К. Сліпка, під керівництвом якого влітку 1923 р. було організовано кілька концертів у селі. Метою концертів було поширення серед селянства революційних композицій та народних пісень в аранжуванні М. Леонтовича. А 22 жовтня того року Селянський хор дав концерт у Харкові для робітників Першого державного млина³⁰.

Водночас на Київщині в містечку Бориспіль, на початку жовтня 1923 р., почала працювати “Театральна майстерня “Березіль”. До неї вступило близько 40 робітників та селян, які перед тим мали скласти вступні іспити у присутності представників Київської центральної майстерні³¹.

На початку 1920-х рр. київське Музичне товариство імені Миколи Леонтовича відкрило філії в різних містах України, зокрема у Полтаві. На початку 1923 р. там було організовано кілька вечірок-концертів. Такі само плани залишалися й на зимовий період 1923–1924 рр. Окрім Музичного товариства імені Миколи Леонтовича тоді існував ще один хор. Це був Український хор імені Тараса Шевченка, який 21 жовтня 1923 р. святкував 5-річний ювілей. Протягом 5 років своєї діяльності хор дав кілька десятків концертів у Полтаві та довколишніх селах та містечках³².

Окрім музичних колективів, у Полтаві в 1923 р. існували і театральні колективи: Театр російської драми, Російська опера та Театр єврейської драми. Того року Театр російської драми презентував кілька постановок режисера Н. Н. Толстого. Російська опера готувала до показу оперу “Мазепа” П. Чайковського.

У Ромнах на Полтавщині працював Драмгурток імені Лесі Українки при спілці Радробітників, який складався лише із членів різних профспілок. Також у місті існувала Капела імені Миколи Леонтовича, як філія Музичного товариства імені Миколи Леонтовича. За два місяці свого існування в Ромнах вона дала приблизно 15 концертів у Ромнах та в Гадячому,

22 Там само. – С. 276–277.

23 Там само. – С. 276–277.

24 Там само. – С. 276.

25 Там само. – С. 276–277.

26 Там само. – С. 277.

27 Там само. – С. 277.

28 Там само. – С. 277.

29 Там само. – С. 277.

30 Там само. – С. 281.

31 Там само. – С. 292.

32 Там само. – С. 293.

Веприку, Бобрику, Русанівці, Засуллі та Недригайлові. Також у місті було створено Театр “Студійних шукань”. Характерною особливістю театру був заглиблено-лабораторний процес роботи³³.

У Березані Прилуцької області широко розгорнув діяльність “Театральний колектив” під керівництвом молодого режисера М. Михновського³⁴.

У Чернігові в 1923 р. вистави презентували кілька театральних колективів. Влітку в місті був на гастролях Театр імені Марії Заньковецької. Гастролював тут також і П. Саксаганський, за участі якого було поставлено близько 20 вистав. Серед них була й вистава “Гайдамаки”, що проходила з величезним успіхом 5 разів. Окрім того, в Чернігові на гастролях був і Театр російської драми³⁵.

У м. Нова-Басань 3 листопада 1923 р. на честь роковин смерті М. Лисенка і Я. Степового музично-хорова секція політпросвітнього відділу Н. Басанського товариства “Сільбудинок” організувала музичний вечір, на якому Хор імені Миколи Леонтовича виконав кілька творів М. Лисенка та Я. Степового під акомпанемент піаніно³⁶.

У Вінниці до складу Капели імені Миколи Леонтовича входило 40 осіб, які працювали під керівництвом диригента С. Папа-Афанасопуло. В її репертуарі були твори М. Леонтовича, М. Лисенка, К. Стеценка та багатьох інших українських та європейських композиторів³⁷.

У Слов’янську на Донеччині було створено єдину на той час театральну українську організацію – Гурток при Допрі. Репертуар складався з творів переважно побутової тематики. Водночас у Краматорську було створено український театр з європейським репертуаром. А в Луганську існувало два театральні гуртки – на Гарматному заводі та в залізничному театрі. Найпотужнішим був гурток при залізничному культвідділі, куди входило 35 осіб³⁸.

Ще три номери журналу “Червоний шлях”, що вийшли в 1933 та 1934 рр., а саме, № 1³⁹ та № 8–9⁴⁰ за 1933 р. і № 1⁴¹ за 1934 р., зберігаються в бібліотеці НМІУ.

В № 1 за 1933 р. опубліковано твори українських поетів та письменників того часу – Ю. Смолича, Л. Первомайського, А. Панова (наз. Панів), Ю. Яновського та інших. В той же час, відсутня рубрика про культурне та мистецьке життя країни⁴². Вже в № 8–9 за 1933 р. після публікацій творів та поезій розміщено рубрику “Літературно-мистецьке життя”, де на стор. 290–299 опубліковано інформацію про літературні та театральні події, що відбувалися в той час в Україні. Основна увага приділена саме театральному життю країни. Першою стоїть інформація про обговорення нової п’єси І. Микитенка “Бастілія Божої Матері”, написаної саме того року. Мова йде про те, що в третьому сезоні театр “Револуції” в Харкові планував випустити її на сцену однією з перших, тож постало питання про її перегляд та обговорення⁴³.

Зважаючи на те, що в цьому та ще в одному номері журналу за 1934 р. (№ 1), неодноразово згадувалося ім’я Івана Микитенка, варто сказати кілька слів про нього. І. Микитенко був відомим драматургом і поетом, в 1924 р. керував філією “Гарту”, згодом завідував частиною Одеського державного драматичного театру, став одним з керівників Всесоюзного об’єднання асоціації пролетарських письменників та Міжнародного об’єднання пролетарських письменників. У 1934 р. І. Микитенко став членом правління Спілки письменників СРСР⁴⁴. Серед відомих п’єс І. Микитенка – “Диктатура” (1929), “Бастілія Божої Матері” (1933), “Маруся Шурай” (1934), “Як сходило сонце” (1937) та багато інших. У 1930 р. І. Микитенко взяв участь у проведенні міжнародної конференції революційних письменників у Харкові, а в 1935 р. став головою української делегації на Першому всесвітньому конгресі письменників у Парижі. В 1937 р. його було виключено з партії за фальшивим звинуваченням, а 18 жовтня на околиці Києва його було знайдено мертвим⁴⁵.

Зважаючи на діяльність Івана Кіндратовича, не дивно, що при огляді театральних подій, в першу чергу було приділено увагу його п’єсі. Соціальна драма “Бастілія Божої Матері” написана за матеріалами першого розділу роману “Ранок”, де показано події в Україні 1919 р., а саме, протистояння партизанів-більшовиків, білогвардійців та петлюрівців⁴⁶.

В зазначеному номері журналу зазначається, що при обговоренні згаданої п’єси були присутні актори М. Донець, Ю. Козаківський, Ю. Тітов, П. Хіжняченко, які дали позитивну оцінку твору. Зрозуміло, що в той час важливою для будь-якого твору була відповідна політична вмотивованість, яка й була присутньою в п’єсі І. Микитенка. Варто зазначити, що в іншому номері журналу (№ 1 за 1934 р.) на сторінці 198 йдеться про те, що п’єса “Бастілія Божої матері” була поставлена в харківському театрі революції та в київському театрі “Березиль”⁴⁷.

33 Там само. – С. 294.

34 Там само. – С. 294.

35 Там само. – С. 295.

36 Там само. – С. 295.

37 Там само. – С. 297.

38 Там само. – С. 298.

39 Там само. – 1933. – № 1.

40 Там само. – 1933. – № 8–9.

41 Там само. – 1934. – № 1.

42 Там само. – 1933. – № 1.

43 Там само. – 1933. – № 8–9. – С. 296–297.

44 Герасимова Г. П. Микитенко Іван Кіндратович // Енциклопедія історії України. – Т. 6: Ла–Мі / Редколегія: В. А. Смолій (голова) та інші. НАН України, Інститут історії України. – Київ: Наукова думка, 2009. – С. 635.

45 Бурбела В. А. Микитенко Іван Кіндратович // Енциклопедія Сучасної України: електронна версія / голова редколегії: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та інші. НАН України, НТШ. – Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=64351 (дата звернення: 24.03.2021).

46 Микитенко І. Бастілія Божої матері. – Харків: Державне літературне видавництво, 1935. – 111 с.

47 Журнал “Червоний шлях” – громадсько-політичний... – 1934. – № 1. – С. 198.

Окрім обговорення п'єси, в журналі № 8–9 за 1933 р. знаходимо інформацію про діяльність театрів юного глядача, які, за словами редакторів, мали успіх в аудиторії, але їм не вистачало нових п'єс, які б були відповідно політично налаштовані. Тож п'єси для дітей часто бралися із класичних репертуарів. Редактори журналу неодноразово в різних номерах розміщували інформацію про пошук нових творів для дитячих п'єс⁴⁸.

У цьому номері журналу згадується також про плани на відкриття 200 великих театрів у селах України. Зокрема, на сторінці 298 зазначено, що з ініціативи П. Постишева у селах з населенням не менш 3 000 осіб до кінця 1934 р. планувалося побудувати від 150 до 200 великих театрів, розрахованих щонайменше на 500–800 глядачів. В кожному театрі мав бути центральний театральний зал з кіноекраном, радіо- та культурний зал та обов'язкове приміщення для переїзних акторів⁴⁹. І все це відбувалося в роки Голодомору, одним з головних організаторів якого був П. Постишев.

Якщо порівняти номери журналу “Червоний шлях”, що виходили на початку 1920-х рр. (зокрема листопадовий номер за 1923 р.) та на початку 1930-х рр. (зокрема три вказані номери за 1933 і 1934 рр.), то можемо побачити, що різниця в подачі інформаційної частини величезна. Так, на початку 1920-х рр. кожен номер журналу було поділено на дві однакові частини – поетичну та інформаційну. В інформаційну частину було включено огляд економічної та політичної ситуації в країні, культурних подій та заходів, який охоплював не лише царини літератури й театру, як у номерах за початок 1930-х рр., але й музичного життя, створення нових музеїв, статті про поїздки до різних міст і сіл для наукових досліджень (як згадана вище стаття Ф. Ернста), приїзд до різних міст когось із відомих культурних діячів тощо. Також зверталася увага на новини з різних міст України, як Східної, так і Західної, новини з деяких європейських країн. На початку 1930-х рр. спостерігаємо суттєве скорочення інформаційної частини, або взагалі її відсутність, як у № 1 за 1933 р. Основний акцент робиться на літературні та театральні події. Театр і кіно стають основними засобами для проведення пропаганди, тому постає питання організації театрів не лише в містах, але й у селах. І, звісно, важливим питанням була організація дитячих театрів, де ставилися б нові твори, що відповідали б епосі, відкидаючи класику. В номері № 1 за 1934 р. на сторінці 201 подається новина про вихід нових фільмів “Суворі дні” та “Молодість” виробництва Українфільму, що мали бути показані в кінотеатрах у грудні поточного року⁵⁰. Тож і кіно, і театр на початку 1930-х рр. намагалися демонструвати абсолютно нові пропагандистські твори, написані тогочасними письменниками, поетами, драматургами та сценаристами.

Що стосується розвитку кіно, варто зазначити, що в 1927–1928 рр. було створено кіностудію імені Олександра Довженка⁵¹ як київську кінофабрику Всеукраїнського фотокіноуправління, у 1922 р. заснованою в Харкові, а в жовтні 1926 р. переведеною до Києва⁵². Вже на початку 1930-х рр. кінематограф став так званим новим масовим мистецтвом, яке мало досить ефективно впливати на думку глядача. Відповідно, на розвиток кіно виділялася велика сума державних коштів. Так, на початку діяльності кінофабрики хроніка знімалася примітивними засобами та одноманітними прийомами, а вже згодом поступово почали вводитися нові образотворчі засоби, вдосконалювалася техніка зйомки, з'являлися нові жанри кіно⁵³.

Зрештою, в 1936 р. журнал “Червоний шлях” змінив назву на “Літературну критику”, а в 1940 р. припинив своє існування⁵⁴.

Висновки. Журнал “Червоний шлях” є цінним джерелом для вивчення діяльності музеїв, літературного, економічного й політичного життя найбільших міст України.

У цій статті ми звернули увагу на діяльність Товариства імені Миколи Леонтовича, театрів “Березіль”, Імені Івана Франка, Імені Тараса Шевченка та інших музичних і театральних гуртків, що існували в 1923 р. в різних містах і селах України, а також порівняли висвітлення культурних подій із трьома номерами журналу, що вийшли у 1933 та 1934 рр.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

- Баранник М. В., Голобуцький П. В. Історія преси в Україні // Енциклопедія історії України. – Т. 3: Е–Й / Редколегія: В. А. Смолій (голова) та інші. НАН України. Інститут історії України. – Київ: Наукова думка, 2005. – С. 621–622.
- Бондарчук П. М. Державне видавництво України // Енциклопедія історії України. – Т. 2: Г–Д / Редколегія: В. А. Смолій (голова) та інші. НАН України. Інститут історії України. – Київ: Наукова думка, 2004. – С. 350.
- Бондарчук П. М. Національна кіностудія художніх фільмів імені Олександра Довженка // Енциклопедія історії України. – Т. 7: Мі–О / Редколегія: В. А. Смолій (голова) та інші. НАН України. Інститут історії України. – Київ: Наукова думка, 2010. – С. 266–267.
- Бондарчук С. Український театр і українська драма. Театр “Березіль” // Сільський театр. – 1927. – № 6. – С. 27–30. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://elib.org.ua/mobile/#/object/6892> (дата звернення: 30.05.2020).
- Бонь О. Київське театральне середовище першої половини 1920-х років у щоденниках Василя Василька // Київські історичні студії. – 2017. – № 2. – С. 47–52.

48 Журнал “Червоний шлях” – громадсько-політичний... – № 8–9, 1933. – С. 297–299.

49 Там само. – С. 298.

50 Журнал “Червоний шлях” – громадсько-політичний... – № 1, 1934. – С. 201.

51 Бондарчук П. М. Національна кіностудія художніх фільмів імені Олександра Довженка // Енциклопедія історії України. – Т. 7: Мі–О / Редколегія: В. А. Смолій (голова) та інші. НАН України. Інститут історії України. – Київ: Наукова думка, 2010. – С. 266–267.

52 Маркітан Л. П. Всеукраїнське фотокіноуправління // Енциклопедія історії України. – Т. 1: А–В / Редколегія: В. А. Смолій (голова) та інші. НАН України. Інститут історії України. – Київ: Наукова думка, 2003. – С. 657.

53 Золотоверхова І. І. Український радянський кіноплакат 20–30-х років. – Київ: Наукова думка, 1983. – С. 15.

54 Баранник М. В., Голобуцький П. В. Історія преси в Україні // Енциклопедія історії України. – Т. 3: Е–Й / Редколегія: В. А. Смолій (голова) та інші. НАН України. Інститут історії України. – Київ: Наукова думка, 2005. – С. 621–622.

- Бурбела В. А. Микитенко Іван Кіндратович // Енциклопедія Сучасної України: електронна версія / голова редколегії: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та інші. НАН України, НТШ. – Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=64351 (дата звернення: 24.03.2021).
- Герасимова Г. П. Микитенко Іван Кіндратович // Енциклопедія історії України. – Т. 6: Ла–Мі / Редколегія: В. А. Смолій (голова) та інші. НАН України. Інститут історії України. – Київ: Наукова думка, 2009. – С. 635.
- Животко А. П. Історія української преси / Упорядник, автор історико-біографічного нарису та приміток М. С. Тимошик. – Київ: Наша культура і наука, 1999. – 368 с., ім. пок. (“Літературні пам’ятки України”).
- Золотоверхова І. І. Український радянський кіноплакат 20–30-х років. – Київ: Наукова думка, 1983. – 128 с.
- Льницький М. М. Нові шляхи – журнал // Енциклопедія історії України. – Т. 7: Мі–О / Редколегія: В. А. Смолій (голова) та інші. НАН України. Інститут історії України. – Київ: Наукова думка, 2010. – С. 455.
- Журнал “Червоний шлях” – громадсько-політичний і літературно-науковий місячник, УСРР, м. Харків. – 1923. – № 8 // Національний музей історії України. – Фонди. ЛД-8525.
- Журнал “Червоний шлях” – громадсько-політичний і літературно-науковий місячник, УСРР, м. Харків. – 1933. – № 1 // Національний музей історії України. – Бібліотека.
- Журнал “Червоний шлях” – громадсько-політичний і літературно-науковий місячник, УСРР, м. Харків. – 1933. – № 8–9 // Національний музей історії України. – Бібліотека.
- Журнал “Червоний шлях” – громадсько-політичний і літературно-науковий місячник, УСРР, м. Харків. – 1934. – № 1 // Національний музей історії України. – Бібліотека.
- Маркітан Л. П. Всеукраїнське фотокіноуправління // Енциклопедія історії України. – Т. 1: А–В / Редколегія: В. А. Смолій (голова) та інші. НАН України. Інститут історії України. – Київ: Наукова думка, 2003. – С. 657.
- Микитенко І. Бастілія Божої матері. Державне літературне видавництво. – Харків, 1935. – 111 с.
- Прокочук І. Роль мистецьких часописів 1920 – початку 1930-х років у поширенні модерністичних концепцій в Україні // Вісник Львівської національної академії мистецтв. – 2010. – Випуск 21. – С. 17–25.
- Роспона Т. Шевченківський дискурс у журналі “Червоний шлях” // Волинь філологічна: текст і контекст. – 2014. – Випуск 18. – С. 147–157.
- Театр імені Шевченка: (“Шевченківці”) // Сільський театр. – 1926. – № 10. – С. 41–42 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://elib.nlu.org.ua/mobile/#/object/6887> (дата звернення: 23.08.2020).
- Хащеватська С. С. Інструментознавство: підручник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв III–IV рівнів акредитації. – Вінниця, НОВА КНИГА, 2008. – 256 с., іл.
- Цимбал Я. В. ПЛУГ // Енциклопедія історії України. – Т. 8: Па–Прик / Редколегія: В. А. Смолій (голова) та інші. НАН України. Інститут історії України. – Київ: Наукова думка, 2011. – С. 621–622.
- Янковська О. В. Музичне товариство імені М. Леонтовича // Енциклопедія історії України. – Т. 7: Мі–О / Редколегія: В. А. Смолій (голова) та інші. НАН України, Інститут історії України. – Київ: Наукова думка, 2010. – С. 122–123.

REFERENCES

- Barannyk M. V., Holobutskyi P. V. 2005. Istoriiia presy v Ukraini. *Entsyklopediia istorii Ukrainy*, vol. 3: E–Y (ed.: V. A. Smolii (holova) ta in.). NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. Kyiv: Naukova dumka, pp. 621–622.
- Bondarchuk P. M. 2004. Derzhavne vydavnytstvo Ukrainy. *Entsyklopediia istorii Ukrainy*, vol. 2: H–D (ed.: V. A. Smolii (holova) ta in.). NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. Kyiv: Naukova dumka, p. 350.
- Bondarchuk P. M. 2010. Natsionalna kinostudiia khudozhnikh filmiv imeni Oleksandra Dovzhenka. *Entsyklopediia istorii Ukrainy*, vol. 7: Mi–O (ed.: V. A. Smolii (holova) ta in.). NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. Kyiv: Naukova dumka, pp. 266–267.
- Bondarchuk S. 1927. Ukrainyskyi teatr i ukrainska drama. Teatr Berezil. *Silskyi teatr*, vol. 6, pp. 27–30. [Elektronnyi resurs]. URL: <https://elib.org.ua/mobile/#/object/6892>.
- Bon O. 2017. Kyivske teatralne seredovyshche pershoi polovyny 1920-kh rokiv u shchodennyakh Vasylya Vasylika. *Kyivski istorichni studii*, no. 2, pp. 47–52.
- Burbela V. A. Mykytenko Ivan Kindratovych. *Entsyklopedia Sychasnoii Ukrainy* (holova redkolehii: I. M. Dziuba, A. I. Zhukovskiy, M. H. Zhelezniak ta inshi. NAN Ukrainy, NTSh). Kyiv: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy, 2018 [Elektronnyi resurs]. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=64351
- Herasymova H. P. 2009. Mykytenko Ivan Kindratovych. *Entsyklopediia istorii Ukrainy*, vol. 3: E–Y (ed.: V. A. Smolii (holova) ta in.). NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. Kyiv: Naukova dumka, p. 635
- Zhyvotko A. P. 1999. Istoriiia ukrainskoi presy (ed., avt. ist.-biohr. narysu ta prymit. M. S. Tymoshyk). Kyiv: Nasha kultura i nauka (Literaturni pamiatky Ukrainy).
- Zolotoverkhova I. I. 1983. Ukrainyskyi radianskyi kinoplakat 20–30-kh rokiv. Kyiv: Naukova dumka, p. 128.
- Ilytskyi M. M. 2010. Novi shliakhy – zhurnal. *Entsyklopediia istorii Ukrainy*, vol. 7: Mi–O (ed.: V. A. Smolii (holova) ta in.). NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. Kyiv: Naukova dumka, p. 455.
- Zhurnal Chervonyi shliakh – hromadsko-politychnyi i literaturno-naukovyi misiachnyk, no. 8, lystopad 1923 r., USRR, m. Kharkiv. Natsionalnyi muzei istorii Ukrainy. Fondy. LD–8525.
- Zhurnal Chervonyi shliakh – hromadsko-politychnyi i literaturno-naukovyi misiachnyk, no. 1, 1933 r., USRR, m. Kharkiv. Natsionalnyi muzei istorii Ukrainy. Biblioteka.
- Zhurnal Chervonyi shliakh – hromadsko-politychnyi i literaturno-naukovyi misiachnyk, no. 8–9, 1933 r., USRR, m. Kharkiv.

- Natsionalnyi muzei istorii Ukrainy. Biblioteka. Zhurnal Chervonyi shliakh – hromadsko-politychnyi i literaturno-naukovy misiachnyk, no. 1, 1934 r., USRR, m. Kharkiv.
- Natsionalnyi muzei istorii Ukrainy. Biblioteka.
- Markitan L. P. 2003. Vseukrainske fotokinoupravlinnia. *Entsyklopediia istorii Ukrainy*, vol. 1: A–V (ed.: V. A. Smolii (holova) ta in.). NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. Kyiv: Naukova dumka, p. 657.
- Mykytenko I. Bastilia bozhoi materi. *Derzhavne literaturne vydavnytstvo*. Charkiv: 1935, 111 p.
- Prokopchuk I. 2010. Rol mystetskykh chasopysiv 1920 – pochatu 1930-kh rokiv u poshyrenni modernistychnykh kontseptsii v Ukraini. *Visnyk Lvivskoi natsionalnoi akademii mystetstv*, vol. 21, pp. 17–25.
- Rospopa T. 2014. Shevchenkivskiy diskurs u zhurnali Chervonyi shliakh. *Volyn filolohichna: tekst i kontekst*, vol. 18, pp. 147–157.
- Teatr imeni Shevchenka: (Shevchenkivtsi) 1926. *Silskyi teatr*, vol. 10, pp. 41–42 [Elektronnyi resurs]. URL: <https://elib.nlu.org.ua/mobile/#/object/6887>.
- Khashchevatska S. S. 2008. Instrumentoznavstvo. Pidruchnyk dlia vyshchykh navchalnykh zakladiv kultury i mystetstv 3–4 rivniv akredytsatsii. Vinnytsia, NOVA KNYGA.
- Tsymbal Ia. V. 2011. PLUG. *Entsyklopediia istorii Ukrainy*, vol. 8: Pa–Pryk (ed.: V. A. Smolii (holova) ta in.). NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. Kyiv: Naukova dumka, pp. 621–622.
- Yankovska O. V. 2010. Muzychne tovarystvo imeni M. Leontovycha. *Entsyklopediia istorii Ukrainy*, vol. 7: Mi–O (ed.: V. A. Smolii (holova) ta in.). NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. Kyiv: Naukova dumka, pp. 122–123.

Перелік ілюстрацій:

Рис. 1–5. Сторінки журналу “Червоний шлях”, № 8, листопад 1923 р., м. Харків. Національний музей історії України. ЛД–8525.

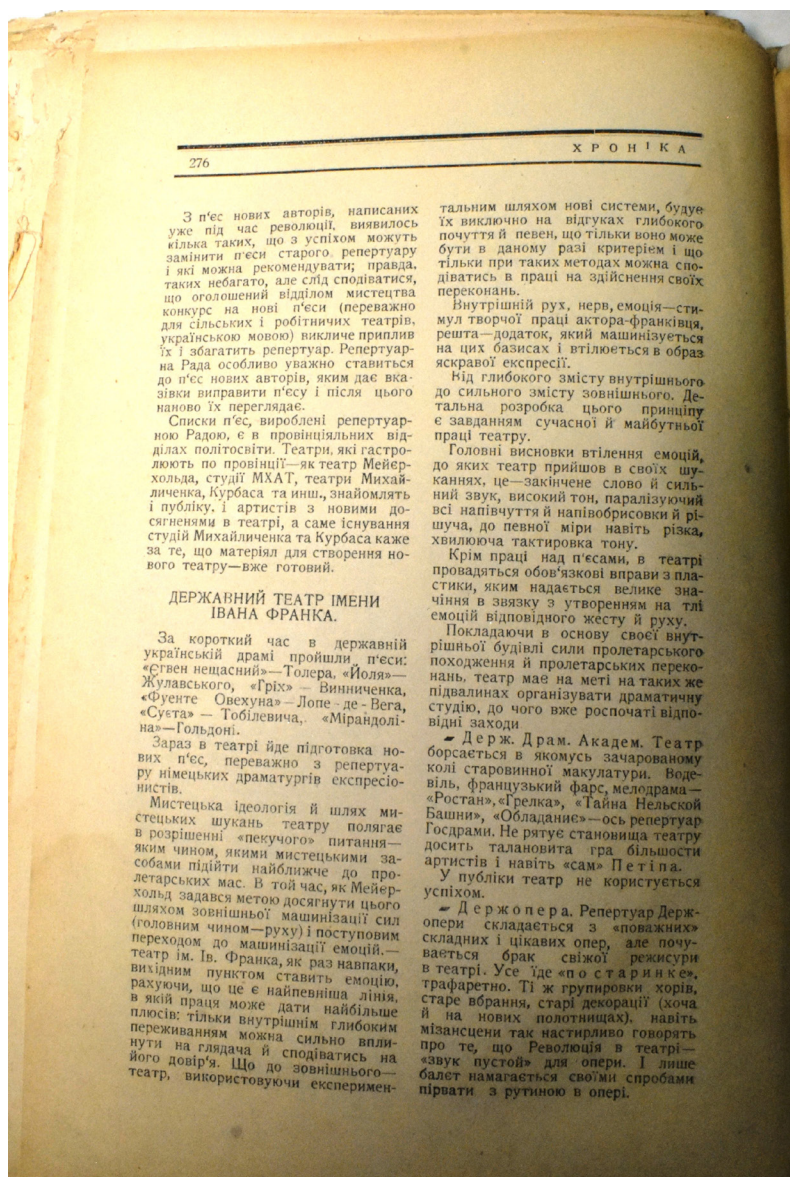
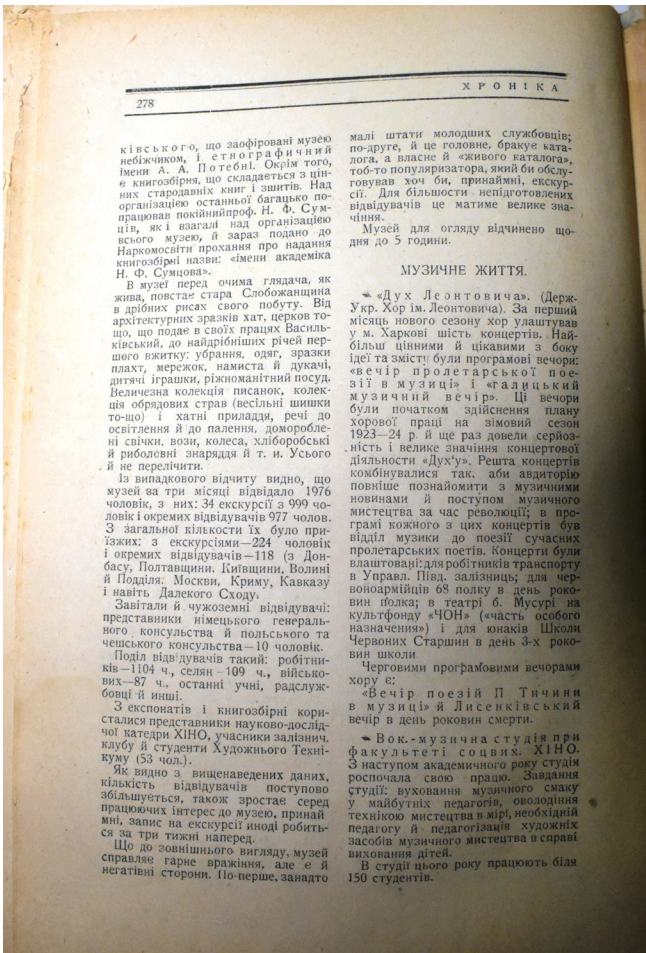

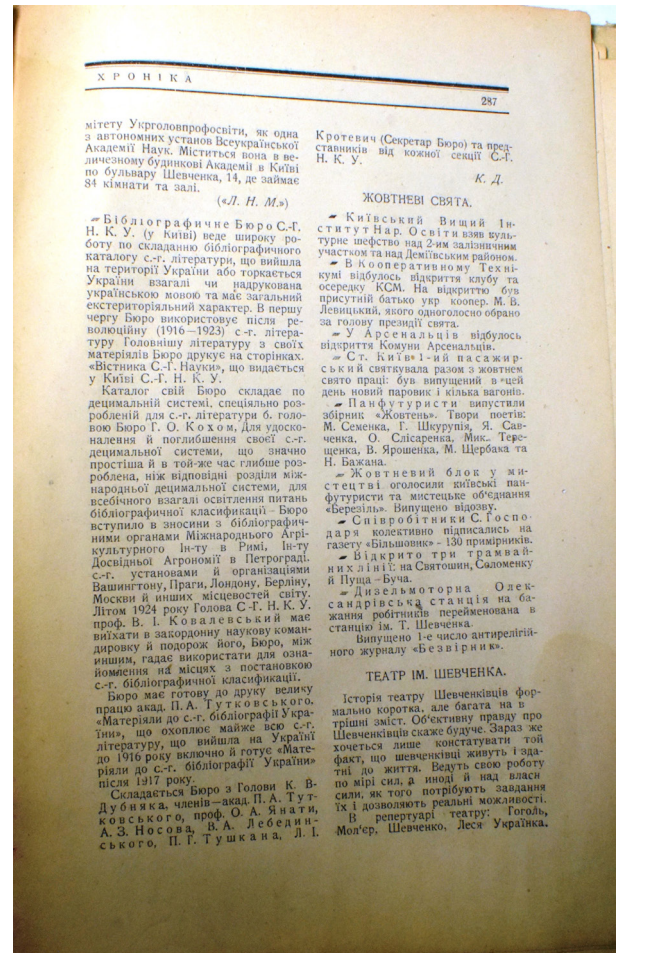
Рис. 1

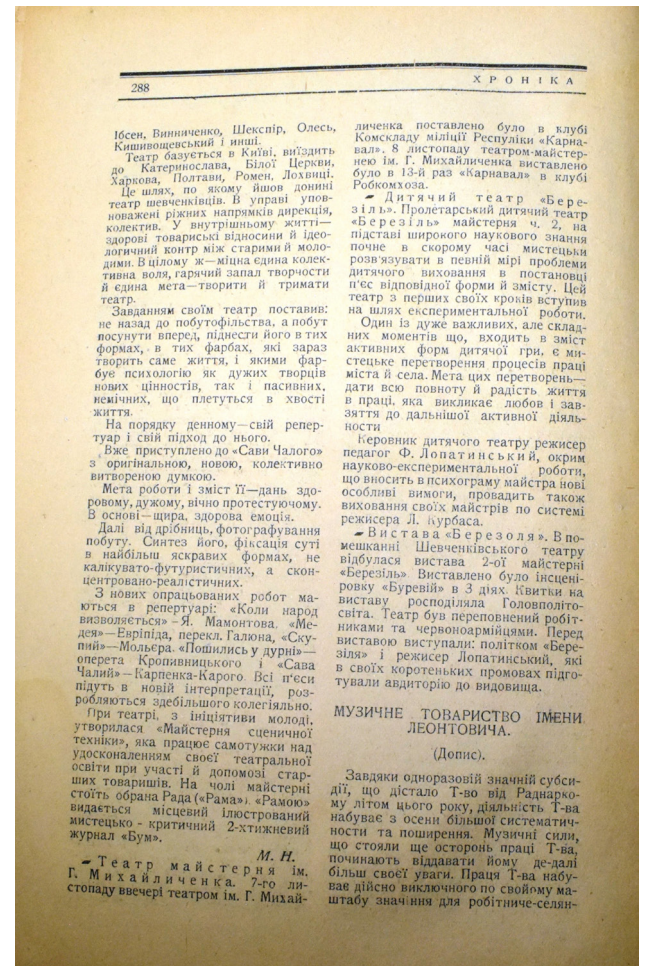
ХРОНІКА
278
Кієвського, що заофоровані музею небезпечним, і етнологічним, і в імені А. А. Потебні. Однієї того, складеться з цією стародавніх книг і звитий. Над організацією останньої працює проф. Н. Ф. Сумськова.

Музей для огляду відвідувачів до 5 днів.
МУЗИЧНЕ ЖИТТЯ.
«Дух Леонтовича» (Держ. Укр. Хор ім. Леонтовича) За перший місяць нового сезону хор улаштував у м. Харкові шість концертів. Найбільш цінними й цікавими з боку цієї та змісти були програмові вечори: «вечір пролетарської поезії в музиці» і «гадіцький музичний вечір».

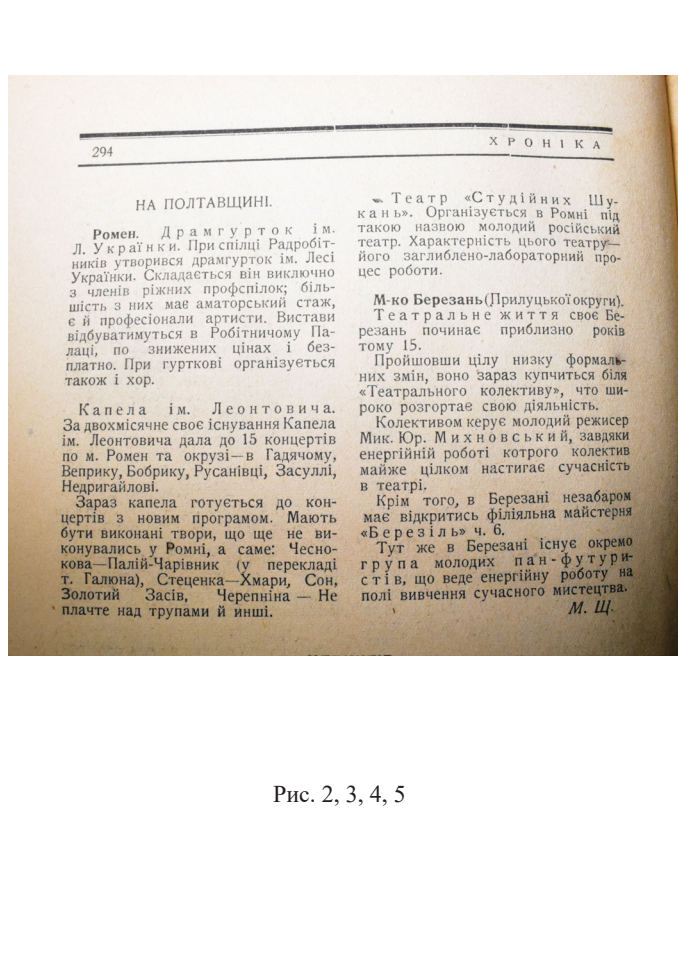
ХРОНІКА
287
мітету Укроблпрофосвіти, як одна з автономних установ Всеукраїнської Академії Наук. Міститься вона в величезному будинку Аденіа в Київі по бульвару Шевченка, 14, де займає 84 кімнати та залі.
(Л. Н. М.)
ЖОВТНЕВІ СВЯТА.
Київський Вищий Інститут Нар. Освіти взяв участь у намірах Демітського району.

ЖОВТНЕВІ СВЯТА.
Жовтєвський блон у жистетіаті оголошені київські панфутуристи та місцеві об'єднання «Березіль» винищені відразу.
Випущено 1-число антирепресійного журналу «Березиль».

ХРОНІКА
288
Ібсен, Вінніченко, Шекспір, Олесь, Київшочеський і інші. Театр багатораз в Київі, відіть до Катеринослава, Білої Церкви, Харкова, Полтави, Радичів, Лохвиці.

МУЗИЧНЕ ТОВАРИСТВО ІМЕНІ ЛЕОНТОВИЧА.
(Допис).
Завдяки одноразовій значній субсидії, що дістало Т-во від Раднаркому літом цього року, діяльність Т-ва набуває з осені більшої систематичності та поширення.

ХРОНІКА
294
НА ПОЛТАВЩИНІ.
Ромен. Драмгурток ім. Л. Українки. При спілці Радробітників утворився драмгурток ім. Лесі Українки. Складається він виключно з членів різних професій.

ТЕАТР «СТУДІЙНИХ ШУКАНЬ».
Організується в Ромні під такою назвою молодий російський театр. Характеристик цього театру його загальнолабораторний процес роботи.

Рис. 2, 3, 4, 5